

بەھارات؛ تامى تالى ريگەپەكى بۇ عىراق!

13-09-2023

نوسەرەكان

زريان رۇژھەلاتى

كورتە : راگەياندىنى كۆرىدۇرى بەھارات، دەتوانىت گورزىكى كارىگەر بىت لە پۈژەى ريگەى گەشەپىدانى عىراق كە سوودانى خەونى بەستنهوہى ئاسيا و ئەوروپاى لەسەر ھەلچنى بوو. راستىيەكەى، پۈژە گەورە ژىرخانىيەكانى جىھان چەندىك ئابوورى بن، ئەوہندەش سىياسىن و، رەنگە ئەمەش ھۆكارىك بووبىت كە واىكردبى، عىراق لە دەرەوہى بازنەى پۈژە نوپىيەكەى بەستنهوہى ئاسيا بە ئەوروپاوه بىت كە لە دوايىن كۆبوونەوہى G20 دا راگەيىندرا.

راگەياندى كۆرىدۇرى بەھارات، دەتوانىت گورزىكى كارىگەر بىت لە پۈۋەي رىگەي گەشەپىدانى عىراق كە سوودانى خەونى بەستىنەھەي ئاسيا و ئەوروپا لەسەر ھەلچى بوو. راستىيەكەي، پۈۋەي گەورە ژىرخانىيەكانى جىھان چەندىك ئابوورى بن، ئەوئەندەش سىياسىن و، رەنگە ئەمەش ھۆكارىك بوويىت كە واىكرىدىن، عىراق لە دەرەھەي بازىنەي پۈۋەي نوپىيەكەي بەستىنەھەي ئاسيا بە ئەوروپاھەي بىت كە لە دوايىن كۆبوونەھەي داG20 راگەيىندرا.

رىگەي بەھارات

ھەريەك لە وئالتانى ھىندىستان، سەئودىيە، ئىمارات، ئوردن، ئىسرائىل، ئىتالىا و فەرەنسا بە پالپىشتىي ئەمريكا رىككەوتوون تاوھەكو نىكەي دوو مانگى دىكە بە كىرەھەي پلانى كاركرىن لەسەر رىگەي بەھارات دابىن كە لە دوو بەش پىكىدىت. كۆرىدۇرى ئابوورى ھىندىستان- رۇۋەھەلتى نىوھەراست- ئەوروپا(بەھارات) لە سەرھەتا ھىندىستان و وئالتانى خەلچ بە يەك دەبەستىتەھەي كە ئەمە بەشى رۇۋەھەلتەكەيەتى و دواترىش، لە بەشى دووھەمدا كە بەشى باكوورە، بە سەئودىيە و ئوردندا دەرھاتە بەندەرى حەيفا لە ئىسرائىل و لەوېشەھەي، لە رىگەي ئاوييەھەي بەرەھەي ئەوروپا مل دەنىت.

بە بەراورد بە دەستپىشخەرىيەكەي چىن بۇ رىگەي ئاوريشى نوئ- Belt and Road Initiative - كە تائىستا 149 وئالت تىيدا بەشدارن، ژمارەي وئالتانى بەشدار لە رىگەي بەھارات كەمن، بەلام ئابوورى و ئاسايشەكەيان بەھىزترە. كۆي ئابوورى 8 وئالتەكەي رىگەي بەھارات بە ئەمريكاشەھەي، سەرووي 42 تىرلىيۇن دۆلارە لە 105 تىرلىيۇن دۆلارەكەي ئابوورى ھەموو **جىھان**. ئەمە بىجگە لەھەي كە لەرووي سەربازىيەھەي ھەندىكىان ئەندامى ناتۇن يان ھاوبەشى ئەو رىكخراھەن و ئەمريكاش ھەي گەورە ھىزدارەكەي جىھان لەپىشتىانە. ھەرچەندە ھەريەك لە سەئودىيە، ئىمارات و ئىتالىا لە پۈۋەكەي چىنىشدا **بەشدارن**، بەلام بە ناوئەندبوونى ھىندىستان لە پۈۋەي بەھارات كە رىكەريكى چىنە، ھەرەھەي پالپىشتىي ئەمريكاش لە پۈۋەكەي، لەگەل ئەگەرى كىشانەھەي ئىتالىا لە پۈۋەكەي **چىن**، واياكرىدوھەي كە ھەندىك، رىگەي بەھارات ھەي ئەئەرناتىقىكى دەستپىشخەرىيەكەي چىن لە 2013 سەير بىكەن. بە تايبەت كاتىك كە ئەم پۈۋەيە لەگەل رىككەوتنى ئابراھام لە 2020 و دامەزاندنى گرووي I2U2 لە 2021 پىكەھەي سەير بىكەن كە گروويكى ھاوكارىي نىوان ھىندىستان، ئەمريكا، ئىمارات و ئىسرائىلە. راستىيەكەي بەھەي تىكەلۇوي ئابوورى جىھان بە يەكترى و رۇلى چىن لەوھەدا، ئەستەمە لانىكەم جارى، ئەو پۈۋەيە بتوانىت چىن لە ئابوورى جىھان ھەدەر بىت، بەلام دەتوانىت ھەي فاكترىكى گىرنگ لە بالانىسى جىوېۋەلتىكى جىھاندا دەورى ھەبىت.

خەونى رىگەكان لە عىراق

عىراق لە دىسىمبەرى 2015دا بووئە وئالتىكى ئەندام لە دەستپىشخەرىيەكەي **چىن** (BRI). لە سەردەمى مستەفا كازمىشدا پۈۋەي شامى نوئ زياتر لە كۆرئ بوو كە خوازىارى تىكەلۇويەكى زياترى عىراق، ئوردن و مىسر و گەيشتن بە ئەوروپا بوو. ھەلبەت ناسەقامگىرى نىوخۇي و بە دىارىكراوى گىزىيەكانى نىوان لايەنە شىيەيەكان، بالادەستى دىدگاي پان ئىسلامىستى شىيەي بەسەر بەرۇھەندىيە ئابوورى و سىياسىيەكانەھەي، واىكرىد كە بەخشكىي پۈۋەكەي مستەفا كازمى لەسەر شامى نوئ لەبىرىكرىت يان لانىكەم ھەي جارن گىرنگى پىنەدرىت.

مەھمەد شىيە سەئودانى، سەرۇكەزىرانى عىراقىش دواي ھاتنە سەركار، كۆنگرەيەكى بۇ رىگەي گەشەپىدان رىكخست و نوپنەرانى چەند وئالتىكى درواسىي بۇ بانگىرد و دواترىش چەندىن جار جەختى لەو **كىردوھە** كە ئەو پۈۋەيە عىراق بەرووي جىھان دەكاتەھەي و رۇۋەھەلت و رۇۋئاواش بە يەك دەبەستىتەھەي. بىگومان جىگرتن لە پۈۋەيەكى گەورەي ژىرخانى كە رۇۋەھەلت و رۇۋئاوا بە يەك بەستىتەھەي دەستكەوتى گەورەي ئابوورى و سىياسىشى بۇ عىراق دەبىت، بەلام دەشى راگەياندى كۆرىدۇرى بەھارات ئەو خەونەي تىكدابىت.

بەرەھەي كۆرىدۇرى بەھارات رابگەيىندرىت، ئەمريكا، ھىندىستان، ئىسرائىل و ئىمارات لە سالى 2021دا گرووي I2U2 يان دروستكرىد كە لە چەندىن بوارى جىجىادا ھاوكارىي يەك **دەكەن**. لە 2020ھەي بە رىككەوتنى ئابراھام كار لەسەر ئاسايشەكەيەھەي پەيوەندىيكانى عەرەب - ئىسرائىل دەكرىت. بىجگە لەوھەي، ھەريەك لە فەرەنسا و ئەمريكا ئامادەي سەربازىي خۇيان لە كەنداو بەھىزتر كىردوھەي، بەلام عىراق لە كاتىكدا باسى رىگەي گەشەپىدان دەكرا كە دەيان گرووي چەكدارىي جىا جىا لەسەر وپىستگەكانى ئەو رىگايە بلان و تەنانەت نەيتوانىوھەي رىككەوتننامەي شىنگال جىبەجى بىكات كە ھاوشانى ئاسايشى دەشتى نەپنەوا، پىداويستىيەكى ھەرە لەپىشى دروستكرىدى ئەو رىگەيەن. بىجگە لەوھەي، نەك تەنيا ھەولدىرا بۆئەھەي بە پاساوى تەكنىكى ھەرىمى كوردستان لەو پۈۋەيە دووربىرىتەھەي، بەلكو ئەو

ئایدىيەش بەھىزىبوو كە عىراق دەتوانىت بەھۆى پىرۇزەى وەھاوە ھەرىمى كوردستان لاوازىر بىكات كە بىشك ئەوەش واتاى ناسەقامگىرى لە ماوەى درىزخايەن دەدات. بەگىشتى ناسەقامگىرىيەكانى سىستىمى سىياسى كە وادەكات لەنىوان فىدرالىي و ناوەندىبووندا بىت و بىروا، مەترسى گەورە بۇ ئەو جۇرە پىرۇزەىە دروست دەكەن. ئەمە بىجگە لەوەى كە ئەگەرى مەملانىي و لاتانى ناوچەكەش دەتوانىت كارىگەرى لەسەر ئەم پىرۇزەىەى عىراق دابنىت.

كۆتايى

بىگومان تەنبا ھەبوونى رىگە و شوپىن بۇ گواستەوە بەس نىيە بۇ ئەوەى و لاتىك لە كۆرىدۆرىكى نىودەولەتىدا جى بگىرىت، بەلكو تىوانستى دابىنكردنى ئاسايش و سەقامگىرى شەرتىكى دىكەى ئەم كارەىە. پىدەچىت عىراقىش بە ھەبوونى دىمەنى موشەكە وەخت و ناوەختەكانى گرووپە چەكدارەكان، گىزى نىوخۆى شىعى، ناكۆكى قىوول لەگەل ھەرىمى كوردستان و ناروونى داھاتووى پەيوەندىيەكانى لەگەل ئەمىرىكا، ھەروەھا بەھەبوونى كۆمەلىك پىرسى چارەسەرنەكراوى سوننەكانەو، نەبووىتە جىگەى سەرنج بۇ زۆرىك لە لاىەنەكانى كۆرىدۆرى بەھارات.